

НЕАВТЕНТИЧНІ ДОКУМЕНТИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО МОНАСТИРЯ: ВИНИКНЕННЯ І ПОЗЕМЕЛЬНИЙ АСПЕКТ ПОБУТУВАННЯ У КІНЦІ XVI – СЕРЕДИНИ XVII ст.

Вивчення процесів поземельного побутування неавтентичних документів* Києво-Печерського монастиря кінця XVI – середини XVII ст. (“грамот” Андрія Боголюбського 1159 р. та Романа Галицького 1240 р.) обумовлює комплексне студювання виявлених текстів. Важливість вивчення проблематики зумовлена потребою в організації систематичних досліджень фальсифікатів церковних інституцій, якими насичені актові збірки судово-адміністративних установ Речі Посполитої. Оскільки виникнення та побутування більшості збережених текстів пов’язане з розв’язанням поземельного питання Києво-Печерського монастиря (а з другої половини XVIII ст. – Київської Уніатської митрополії), у статті зосереджено увагу власне на вивченні цього аспекту.

Зауважимо, що через специфіку проблеми та низку обставин вказана проблематика не стала предметом комплексного дослідження. Головна причина того, що не виникає кардинально нових інтерпретацій, полягає в “замкненому колі” фактологічного вивчення – штучно обмеженій кількості списків неавтентичних гра-

* Під терміном “неавтентичний документ” маємо на увазі підробку документа, який видається сучасниками за справжній, оригінальний (гр. *αὐθεντικός* – правдивий, достовірний, непідроблений). Окрім того, це – документ, що створювався без відома (поза волею) експонента. Фальсифікація документа з’ясовується на підставі комплексного аналізу тексту або його окремих частин (об’єктів дарування, датаційного формулювання, способів засвідчення та інших елементів документа). Таким чином, виходячи з класичної оцінки нарративної пам’ятки, документ, який за внутрішніми та зовнішніми ознаками не відповідає своїй епосі, є підробкою, твором пізнішого часу, а отже – фальсифікатом (Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти / Наукове товариство імені Т.Г. Шевченка. Львів, 2004. С. 364).

мот та відсутності серйозних спроб їхнього текстологічного аналізу. Дослідженням ХІХ – початку ХХ ст., які проводилися в контексті студій з історії Церкви, вітчизняної біографістики, джерелознавчих та історико-краєзнавчих розвідок, бракувало комплексного підходу та об'єктивності у ставленні до джерельної бази. Лише в модерний період активізувалися студії над “грамотою” Романа Галицького 1240 р. В цьому контексті основними здобутками є організація масштабної евристичної роботи щодо виявлення текстів та спроби аналізу потенційного кола джерел цього неавтентичного документа¹. Втім, дослідники не ставили перед собою завдання вивчити поземельний контекст функціонування текстів, що унеможливило комплексне дослідження проблематики.

Можливість появи означених документів у монастирському середовищі обумовлена, насамперед, прагненням замовників отримати певні матеріальні вигоди та захистити власні поземельні права. Основні терени побутування монастирських фальсифікатів до середини ХVІІ ст. обмежені адміністративними кордонами Київського воєводства (у складі Речі Посполитої), хоча безпосередньо пов'язані зі зміною статусу Києва та його околиць (від гирла р. Ірпінь, містечок Трипілля, Стайки та Васильків на півночі до р. Ступни на півдні) внаслідок “Вічного миру” 1686 р. Наголосимо, що активне побутування списків неавтентичних документів зумовлено їхнім уписом до актових книг судово-адміністративних установ (гарантувало загальнодержавне визнання цих текстів)².

За допомогою методів архівної евристики виявлено тридцять п'ять списків неавтентичних документів Києво-Печерського монастиря (тринадцять текстів “грамоти” Андрія Боголюбського та двадцять два – “привілею” Романа Галицького)³, датованих сере-

¹ Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства... С. 430–453; Затилок Я. Підроблена грамота Романа Мстиславовича Києво-Печерському монастирю: текст, джерела та “пам'ять” про киево-руське минуле її творців (перша половина ХVІІ ст.) // Київська академія. № 5 (2008). С. 102–113.

² Купчинський О. Неавтентичні акти та документи Галицько-Волинського князівства ХІІІ – першої половини ХІV ст. // Архіви України. № 5–6 (258). 2005. С. 13.

³ Русакова Ю. Фальшована грамота кн. Андрія Боголюбського 1159 р.: спроба комплексного аналізу текстів // Просемінарії: Медієвістика. Історія Церкви, науки та культури К., 2006. Вип. 6. С. 228–301; Русакова Ю. Побутування фальшованої грамоти Романа Галицького 1240 р. (до вивчення “земельного питання” Києво-Печерського монастиря та Київської митрополії) // Лаврський альманах. Вип. 19. К., 2007. С. 89–100.

диною XVII — початком XIX ст. Зосередимо увагу на текстових відмінностях у системі описів пожалуваних володінь. Якщо в “грамоті” Андрія Боголюбського представлено надзвичайно детальний межовий опис земельних одиниць (що є характерним явищем для документації кінця XV — середини XVII ст.⁴), то відповідна частина фальшованого тексту Романа Галицького лаконічна (не суперечить нормам укладання актів XIII—XIV ст.). Характерною ознакою документів XIII — першої половини XIV ст. є текстова скупість і лаконічність у викладі сюжетів, тому детальні знання князівськими писарями місцевої мікротопонімії унеможливаються. Враховуючи, що перші документальні згадки про вказані у фальсифікатах земельні володіння датовано кінцем XVI — початком XVII ст., вважаємо, що користування цими маєтностями могло здійснюватися на підставі певних автентичних текстів (дарчих, купчих тощо).

Оскільки редакційні зміни текстів переважно стосувалися маєткового комплексу, наведемо інформацію про локалізацію зазначених у фальсифікатах земельних одиниць. Наголосимо, що в таблиці представлено всі зазначені в неавтентичних документах маєтності (враховуючи пізніші вписування земель внаслідок редагування текстів). Згідно з територіально-адміністративним поділом кінця XVI — середини XVII ст., вказані у “грамотах” населені пункти локалізовано в Київському, Житомирському повітах Київського воєводства, а згідно з сучасним — у Васильківському, Фастівському районах Київської області та Радомишльському, Коростишівському районах Житомирської області (Див. табл. № 1).

Ініціаторами пожалувань (експонентами) на користь монастиря фігурували володимиро-суздальський князь Андрій Юрійович Боголюбський та галицько-волинський князь Роман Мстиславович Галицький. Дослідження залучених до текстів антропонімів дасть змогу визначити причини, з яких уживалися імена конкретних історичних та міфічних осіб. Зосередимо увагу на зазначеному в усіх списках “грамоти” 1159 р. язичницькому прізвиську (мирському імені) кн. Андрія Боголюбського — “Китай”. Наявність цього поганського прізвиська в усіх текстах документа опосередковано свідчить про його залучення до протографа (1592 р.), однак жодне інше

⁴ Яковенко Н. Про критерії автентичності поземельних актів XV — першої половини XVII ст. (текстологічний аспект) // Проблеми історичної географії України. К., 1991. С. 5.

Перелік, локалізація та сучасні назви населених пунктів, вказаних у неавтентичних документах

Оригінальна назва населеного пункту за документом	Локалізація згідно з адміністративно-територіальним поділом кінця XVI – середини XVII ст.	Сучасна назва населеного пункту	Локалізація згідно з сучасним адміністративно-територіальним поділом
<i>"грамота" Андрія Боголюбського 1159 р.</i>			
м-ко Васильків	Київський пов. Київського в-ва	смт. Васильків	Васильківський р-н Київської обл.
с. Петричін	там само	с. Барахти	там само
с. Солов'ївка	там само	с. Мала Солтанівка	там само
с. Колбасіне сільце	там само	с. Велика Солтанівка	там само
с. Чмельов	там само	с. Тростинка	там само
с. Гуляники	там само	с. Червона Мотовилівка	Фастівський р-н Київської обл.
с. Довгоселиця	там само	с. Дідівщина	там само
м-ко Мичеськ	Житомирський пов. Київського в-ва.	м. Радомишль	Радомишльський р-н Житомирської обл.
с. Кичкири	там само	с. Кичкири	там само
с. Ставки	там само	с. Леніне	там само
м-ко Брусилів	там само	с. Брусилів	Коростишівський р-н Житомирської обл.
с. Ловків	там само	с. Левків	там само
<i>"грамота" Романа Галицького 1240 р.</i>			
Забудецька земля на р. Тетерів в урочищі Забудече	Київський пов. Київського в-ва	с. Коленці	Іванківський р-н Київської обл.
маєтність Рубежі (Романів Міст) на р. Ірпені	там само	с. Михайлівка-Рубежівка	Києво-Святошинський р-н Київської обл.
с. Митищі на р. Ірпені	там само	с. Мостище	там само
с. Беркове на р. Любці	там само	с. Берківці з околицями	там само
земельна ділянка на р. Сирці	там само		там само

джерело не фіксує такого імені відносно особи князя. Антропонім має половецьке походження (з давньотюрк. – стіна, фортеця), можливо, тому що матір'ю Андрія була половчанка, донька хана Аєпи, друга дружина Юрія Долгорукого (1107–1115 рр.)⁵. Відомо, що матримональні зв'язки руської князівської династії (переважно суздальських Мономаховичів) з кочовиками Причорномор'я як дипломатичний крок мали на меті стримати половецькі напади на Русь й забезпечити військову підтримку в міжусобних війнах⁶. Можливо, укладачі фальсифікату прагнули вказати на етнічну належність "жертводавця". Втім, це може пояснити лише можливу природу

⁵ Полное собрание русских летописей. Т. 1. СПб., 1846. С. 120.

⁶ Войтович Л. Князівські династії східної Європи. Львів, 2000. С. 385–386.

походження антропоніму, а не причини його зужиття в фальсифікаті. Можливо, що поява антропоніму Китай є наслідком інтерпретації монастирською традицією етнічної складової та зовнішності володимиро-суздальського князя (російськими антропологами М. Герасимовим та В. Гинзбург визначено тип обличчя князя як монголоїдний⁷). Зауважимо, що актуалізація імені кн. Андрія Боголюбського в колах зацікавлених у появі неавтентичних документів осіб пов'язана з активною поземельною діяльністю монастиря в кінці XVI ст. – на початку XVII ст. Приблизно в цей період на місці літописного городища Пересічин (вал південної частини датується XVI ст.) виник скит Києво-Печерського монастиря, згодом іменованій Китаєво. Згідно з монастирськими переказами, цей топонім пов'язувався з язичницьким іменем Андрія Боголюбського (Китай), який начебто мав тут заміську резиденцію. Не можемо відкидати того, що побутування легенд про резиденцію князя вплинуло на рішення замовників залучити цей антропонім до підробки. Цікаво, що в матеріалах судових процесів 1750-х рр., пов'язаних з фальсифікатом Андрія Боголюбського, цей документ фігурує як “Китаєва грамота”⁸. Це може свідчити про факт актуалізації язичницького імені князя через появу та поширення легенди про походження назви Китаївської пустині (тобто засвідчується ідея первинності антропоніму в тексті “грамоти”) лише в середині XVIII ст. В будь-якому разі, означене запозичення було надзвичайно вигідним для монастиря, оскільки підкреслювалася роль кн. Андрія Боголюбського як донатора.

У клаузулі інтитуляції вступного протоколу неавтентичного документа 1240 р. експонентом фігурує кн. Роман Галицький (Роман Мстиславович або Роман Данилович). Проте датування списків “грамоти” (1240 р.) суперечить рокам життя Романа Мстиславовича, який загинув під Завихвостом 19 червня 1205 р. Роман Данилович, який народився бл. 1230 р. не мав правових підстав здійснювати таких акцій, оскільки на 1240-і рр. припадає правління Данила Романовича. Втім, формулювання клаузули інтитуляції: “Се азъ князь Романъ Галицки[й], Киевски[й], Владиме[r]ски[й], Луцки[й] и инныхъ зем[ль] Рускихъ обладате[ль]” не відповідає стильовій манері давньоруської князівської титулатури, що викори-

⁷ Герасимов М. Андрей Боголюбский // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. Т. XI. 1945. С. 88.

⁸ ЦДАК України. Ф. 128, оп. 1-вотч, спр. 1954, арк. 34 зв., 58.

стовувалася у князівських канцеляріях. Я. Затилюк припускає, що джерелом для запозичення клаузули інтитуляції міг слугувати текст “Хроніки” М. Стрийковського (1582 р.), де кн. Роман фігурує як “Halickie, Luckie, Wolyńskie i Włodimirskie książę”⁹. Втім, як слушно зазначає О. Купчинський, перелік земель, якими володів князь, радше нагадує наслідування клаузул інтитуляції актових документів XVI–XVII ст.¹⁰ Зауважимо, що в хроніці М. Стрийковського значну увагу приділено Києво-Печерському монастирю, що обумовлено використанням літописних зводів (де містяться місцеві хроніки, зокрема печерський літописець), князівських генеалогій та манускриптів бібліотеки Супрасльського монастиря (насельники якого підтримували тісний зв’язок з Києво-Печерською обителлю)¹¹. На думку авторитетних дослідників, цьому авторові були відомі тексти ПВЛ (зі зводів новгород-софійського типу), звідки хроніст черпав відомості з історії Київської Русі; окрім того, низку руських звісток він запозичив з Києво-Печерського Патерика та творів своїх попередників (М. Кромер, Й. Бельський, О. Гваньїні тощо)¹².

У цьому контексті постає питання про залучення імені, власне, кн. Романа Мстиславовича до тексту неавтентичного документа 1240 р. Студіювання означеної проблематики обумовлює вивчення кола тих текстів, що побутували у Києві та, зокрема, – в Києво-Печерському монастирі наприкінці XVI – першій половині XVII ст. Надзвичайна популярність текстів польських хроністів у київському середовищі (М. Стрийковський, М. Кромер, Й. Бельський, О. Гваньїні) могла безпосередньо вплинути на творців “грамоти” у доборі джерельної бази. На думку Я. Затилюка, джерелами для тексту цього привілею слугували “Хроніка” М. Стрийковського та неавтентичні грамоти кн. Лева (зберігалися в архіві архімандрита Петра Могили)¹³, де образу кн. Романа приділялася значна увага. Відома дослідниця Н. Яковенко свого часу запропонувала ідею про

⁹ Затилюк Я. Підроблена грамота Романа Мстиславовича... С. 106.

¹⁰ Купчинський О. Вказана праця. С. 434–435.

¹¹ Рогов А. Русско-польские культурные связи в эпоху Возрождения. Стрийковский и его “Хроника”. М., 1966. С. 31–32.

¹² Рогов А. Русско-польские культурные связи... С. 108–109, 122; Лимонов Ю. Культурные святы России с европейскими странами XV–XVII вв. Л., 1978. С. 111. Прим. 4.

¹³ Затилюк Я. Підроблена грамота Романа Мстиславовича... С. 110.

залучення імені кн. Романа Галицького до фальсифікату як одного з першопредків князівського роду Острозьких. Зауважимо, що Роман Мстиславович фігурує в окремих генеалогічних схемах цього уславленого князівського роду¹⁴, представників якого традиційно вважали опікунами Лаври; імена деяких з них внесено до окремого розділу “Тератургеми” – каталогу добродійників Києво-Печерського монастиря¹⁵. У цьому контексті цікавою (втім, маловірогідною) видається гіпотеза Я. Затилюка щодо спроби конструювання монастирськими інтелектуалами першої половини XVII ст. безперервної традиції благочинства родини кн. Острозьких на користь Лаври¹⁶.

Ідеологічні правки генеалогічних схем самими Острозькими (заміна імені кн. Романа Мстиславича на кн. Володимира Святославича) та наявність інших покровителів монастиря (котрі також зафіксовані у каталозі добродійників “Тератургеми”) ставлять під сумнів означені гіпотези. Щодо М. Стрийковського, то його зацікавленість історією Київської Русі безпосередньо пов’язана з входженням західних та південно-західних її земель до складу ВКЛ (тому литовська держава розглядалася автором як спадкоємиця Русі). Показовим щодо цього є прагнення хроніста прив’язати генеалогічні корені кн. Острозьких (через князів Друцьких) до київських князів¹⁷. Втім, незрозуміло, яких саме київських князів автор вважає родоначальниками Острозьких – великих київських князів періоду домонгольської Русі (від яких ведуть початок пінські та турівські князі, а значить – і кн. Острозькі) або київських князів литовського періоду (тобто Олельковичів, згодом – кн. Слуцьких)¹⁸. Як бачимо, М. Стрийковський як автор можливого джерела для тексту “грамоти” не вважав кн. Романа Галицького одним з першопредків роду Острозьких. Окрім того, використання імені Романа Мстиславовича в неавтентичних документах, було характерним не тільки для Києво-Печерського монастиря, але й для інших церковних структур, зокрема Володи-

¹⁴ Paprocki V. Herby gycerstwa polskiego. Kraków, 1858. С. 448.

¹⁵ Шевчук В. “Тератургема” Атанасія Кальнофойського // Хроніка-2000. Український культурологічний альманах. Випуск 19–20. К., 1997. С. 70–71.

¹⁶ Затилюк Я. Підроблена грамота Романа Мстиславовича... С. 112.

¹⁷ Strykowski M. Kronika polska, litewska, žmódska i wszystkiej Rusi. T. II. Warszawa, 1846. S. 261.

¹⁸ Рогов А. Русско-польские культурные связи ... С. 215.

мирської кафедри (підтвердний привілей кн. Свидригайла Ольгердовича 1444 р.)¹⁹.

Серед антропонімів, зафіксованих у фальшованих грамотах, найбільшу увагу привертають імена кн. Анастасії (представлена як дружина кн. Андрія Боголюбського та кн. Романа Галицького) й кн. Катерини (міфічної бабки володимиро-суздальського князя), що фігурують у документах як співдарителі земельних володінь на користь монастиря. Втім, О. Купчинський наголошує на контроверсійності цього формулювання, оскільки означений факт порушує право князівського подання²⁰. Проте інформація про шлюбні зв'язки “князів-жертводавців” спростовує історичність цього антропонімичного елемента в неавтентичних документах та свідчить на користь існування тривкої монастирської традиції щодо визначальної ролі названих осіб в історії обителі. До кола наративних джерел, що побутували в Києві на момент створення фальсифікатів (остання чверть XVI – середина XVII ст.) очевидно належали тексти Патерика II Касіанівської редакції, списки загальноруських зводів, що містили місцеві літописи (згідно з описами монастирських бібліотек, списки ПВЛ зберігалися майже в кожному київському монастирі) та надзвичайно популярні книги польських хроністів. Звернімо увагу, що в Іпатіївському списку під 1158 р. наведено інформацію, запозичену з ПВЛ про значне грошове та земельне пожалування на користь Києво-Печерського монастиря кн. Анастасією Ярополківною (донька кн. Ярополка Ізяславича, дружина кн. Гліба Всеволодовича), яка померла 5 січня 1158 р. по сорокалітньому вдівстві та була похована в головному соборі монастиря. Згідно з повідомленням ПВЛ Іпатіївського списку, у 1086 р. кн. Ярополк Ізяславич надав на користь Печерського монастиря низку маєтностей поблизу Києва: Негтовську, Деревську і Лучську волості²¹ (в сучасному Києво-Святошинському районі Київської обл.). Інформацію про пожалування кн. Анастасії Ярополківни було перенесено до текстів Густинського літопису 1620-х рр.²² та всіх авторських ре-

¹⁹ Архив Юго-Западной России. Ч. 1. Т. 6. (Акты о церковно-религиозных отношениях в Юго-Западной Руси) / Под ред. О.И. Левицкого К., 1883. С. 7–9.

²⁰ Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства... С. 435.

²¹ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. Т. 2 М., 1998. С. 198, 493.

²² Густинская летопись / Прибавление к Ипатьевской летописи // ПСРЛ. Т. 2. Спб., 1845. С. 305.

дакцій Синописису²³. В “Тератургеми” Афанасія Кальнофойського (1638 р.) зафіксований віршований текст, вибитий на “надгробках фундаторів” Києво-Печерського монастиря²⁴. Отже, на користь обителі здійснили вклади представники двох поколінь однієї князівської родини.

Зосередимо увагу на комплексі монастирських поменників Києво-Печерського монастиря, де в списку великих княгинь фігурують імена кн. Катерини та кн. Анастасії. У цьому контексті найцікавішим є синодик Введенської церкви Антонієвих (Ближніх) печер середини XVII ст., де ідентифіковано імена означених осіб. Зокрема, кн. Катерина значиться як дружина Святослава Київського (“П[о]м[я]ни Г[оспо]ди кн[я]г[и]ню Екатерину С[в]я-тослава Кіевского), а кн. Анастасія – як черниця Анастасія (“[...] ц[а]р[и]ц[у] велик[ую] иноки[ю] Анастасію”)²⁵. Вважаємо, що зафіксоване в Поменнику ім’я інокіні Анастасії відбиває монастирську легенду про значне земельне пожалування кн. Анастасії Ярополківни, дружини кн. Гліба Всеславича. Таким чином, особа кн. Анастасії трансформувалась у монастирській традиції в образ дружини-донаторки. Тобто, цей антропонім могли залучити до протографів неавтентичних документів зі списку загальноруського зводу (можливо, тексту Іпатіївського літопису) або польських хронік, що побутували у Києві в останній чверті XVI – середині XVII ст. Очевидно, зазначена в літописі дата щодо грошового та земельного пожалування кн. Анастасії на користь монастиря пов’язана з датуванням “грамоти” Андрія Боголюбського. Інформація про це пожалування могла бути запозиченою з літописної статті 1158 р., оскільки “привілей” Андрія Боголюбського датовано укладачами фальсифікату наступним 1159 р.

Звернімо увагу на залучення до текстів “грамоти” Андрія Боголюбського імені міфічної бабки князя – кн. Катерини в контексті пожалувань земельних володінь у Житомирському повіті Київського воєводства. Безсумнівно, ця особа в певний період віді-

²³ Сутіоуіс или краткое собрание ш[т] ра[з]личных лѣтописце[в] ш[т] началъ славянорусійскаго народа и первоначал[н]ы[х] князьяхъ Б[о]госпасаемаго града Кіева. Въ св[я]той великой чудо[т]вор[н]о[й] лаурѣ Києво-Пече[р]ской стауโรปѣги св[я]тѣ[й] архіеп[иско]па Ко[н]ста[н]тинопольскаго патр[и]а[р]хи Вселе[н]ска[го]. По бла[госло]венню преч[ес]наго ш[т] Хр[ис]та г[оспо]д[и]на ш[т]ца Иннокентіа Гізіела. Въ лѣтѣ ш[т] созданія міра 7182. К., 1674. С. 96; К., 1678. С. 96; К., 1680. С. 65.

²⁴ Шевчук В. “Тератургема” Атанасія Кальнофойського... С. 55.

²⁵ Фонди НКПІКЗ. Кн. 907, арк. 16.

гравала особливу роль в історії Києво-Печерського монастиря, що відбулося в монастирській традиції, а згодом — у фальсифікаті. Зокрема, текст генеральної візитації 1782–1783 рр., віднайдений у канцелярії греко-католицьких митрополитів (РГИА) професором Люблінського католицького університету М. Радваном²⁶, є унікальним джерелом з історії побутування неавтентичної грамоти Андрія Боголюбського. Генеральна візитація 48 деканатів, яка постала в курії митрополита Янсона Смогоржевського, мала на меті ревізювати низку уніатських церков в 1891 населених пунктах. Згідно з інформацією візитаційного акту митрополичої парафії, с. Межирічка Житомирського повіту надано Печерському монастирю кн. Андрієм та його бабкою Катериною²⁷. Цей текст із закликком поминання під час кожної літургії імен “первыхъ Лавры нашей фундаторовъ” є виписом з надання уніатського митрополита Феліціана Володкевича 1758 р. межиріцькій Різвобогородицькій церкві²⁸. Безсумнівно, означена інформація є ретрансляцією традиції вшановування імен кн. Андрій Боголюбського та кн. Катерини як ктиторів Києво-Печерського монастиря. Оскільки на вказаних у “грамоті” ґрунтах осаджено Межирічку (хоча безпосередньо не фігурує в документі), остання автоматично увійшла до кола поземельних інтересів Києво-Печерського монастиря.

Початки процесів концентрації Києво-Печерським монастирем значних земельних володінь у Васильківському та Київському повітах Київського воєводства сягають кінця 80-х рр. XVI ст. Зокрема, у 1588–1589 рр. Печерський архімандрит Мелетій Хребтович Богуринський (1574–1593 рр.) здійснив обмін с. Русанів Київського повіту на частину с. Петричина, яке межувало з належними монастиреві васильківськими угіддями²⁹ та викупив у київських зем'ян Дешковських та гродського писаря Дмитра Єльця окремі частини барактянської маєтності. Такими шляхами монастир отримав повні юридичні права на петричинські (барактянські) ґрунти, котрі безпосередньо межували з Васильковом. Окрім того, більшість населених пунктів, вказаних у фальсифікатах, були реальною власністю монастиря: м-ко Брусилів значилося як мона-

²⁶ Radwan M. Socjografia kościoła grekokatolickiego na bractwowszczyźnie i kijowszczyźnie w 1782 roku. Lublin, 2004. S. 8.

²⁷ РГИА. Ф. 823, оп. 3, д. 1225. № 1751.

²⁸ Похилевич А. Сказания о населенных местностях... С. 97–98.

²⁹ ЦДАІАК України. Ф. КМФ-32. Спр. 114, 115, 116.

стирська маєтність з 1554 р.³⁰, землі поблизу Василькова — з 1499 р.³¹, м-ко Васильків — з 1586 р.³², м-ко Мічеськ — з поч. XVI ст.³³, м-ко Довгоселиця (Дідівщина) — з 1576-х рр.³⁴, ґрунт Високий Двір — з 1590 р.³⁵, с. Петричин (Баракhti) — з 1588—1591 рр.³⁶, с. Ставки — з 1415 р.³⁷; с. Чмельово як власність Пустинно-Микільської обителі, — з 1432 р.³⁸ Отже, на момент створення “ґрамоти” Андрія Боголюбського (1592 р.) Києво-Печерський монастир володів сімома населеними пунктами, вказаними у фальсифікаті: містечками Брусилів, Васильків, Мічеськ та селами Баракhti, Гуляники-Мотовилівка, Довгоселиця-Дідівщина і Ставки; с. Чмельов вказане як власність Печерського монастиря, проте належало Пустинно-Микільському монастирю. Тобто, з одинадцяти населених пунктів, пожалуваних монастирям “ґрамотою” Андрія Боголюбського — сім до 1592 р. були у власності Києво-Печерського та один — Пустинно-Микільського монастирів (останній, згідно з “ґрамотою”, підпав під юрисдикцію Печерської обителі). Отже, належність цих населених пунктів Києво-Печерському монастирю станом на 1592 р. наочно показує, що розв’язання його поземельного питання не могло до 1686 р. бути основною ідеєю створення фальсифікатів³⁹. Саме цим роком датовано відредагований список “ґрамоти” Андрія Боголюбського, виникнення якого зумовлено розмежуванням земель між Московською державою та Польським королівством згідно з “Вічним миром”⁴⁰.

Унійні процеси мали активізувати функціонування фальшованих документів, зокрема у вирішенні майнових суперечок між монастирем та уніатськими митрополитами. За королівською ґрамотою від 2 жовтня 1599 р. Києво-Печерський монастир мав пере-

³⁰ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов / Под ред. С. Рункевича. Т. 2. (1701—1839 рр.). СПб., 1907. № 1318.

³¹ ІР НБУВ. Ф. II, спр. 1519.

³² Ruřikowski E. Opis powiatu Wasyřkowskiego. Warszawa, 1863. S. 137.

³³ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1888 Т. IX (Pořajście-Ruksze). S. 429.

³⁴ Описание документов архива... Т. 1. СПб., 1897. № 83.

³⁵ ЦДАК України. Ф. КМФ-32, спр. 175.

³⁶ Там само, спр. 114, 115, 116.

³⁷ Акты, относящиеся к истории Западной России... Т. 1. СПб., 1846. № 26.

³⁸ Похилевич А. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. К., 1864. С. 488.

³⁹ РГАДА. Ф. 210, оп. 6-з (Киевский стол), д. 10, л. 9—14.

⁴⁰ Там же.

йти під владу Київської (Уніатської) митрополії з передачею у володіння митрополита усіх його маєтностей⁴¹. Проте монастирська капітула не дозволила (завдяки використанню силових методів) введення нового господаря у церковну власність⁴². Відповідно до королівського указу, Печерський архімандрит отримав дозвіл за шеститижневий термін документально довести належність до нього земельних володінь, а в іншому випадку – надати без спротиву всі маєтності митрополиту Іпатію Потію⁴³. Проте відсутність актових книг гродських і земських судів Київського воеводства за період з кінця XVI – середини XVII ст. та втрати архіву Києво-Печерського монастиря внаслідок пожеж ускладнюють вивчення процесів побутування неавтентичних документів за означений проміжок часу.

Історія активного функціонування списків “грамоти” Андрія Боголюбського після 1654 р. пов’язана зі зміною статусу Києво-Печерського монастиря та втратою низки маєтностей внаслідок революційних подій 1648–1654 рр. Надзвичайно цікавим для текстологічного аналізу є упис списку “грамоти” Андрія Боголюбського 1658 р. до книг Посольського приказу⁴⁴, виявлений Я. Затилюком у РГАДА. Означений текст привезений до Москви пошланцями з Києво-Печерського монастиря для підтвердження зазначених у “привілеї” пожалувань. Цей список є унікальним з огляду на склад документа, оскільки коригує всі наші попередні гіпотези щодо процесів редагування текстів “грамоти”⁴⁵. Аналогічний за складом список (Лавр.-3), власноручно підписаний печерським архімандритом Іоаникієм Сенютовичем 1715–1729 рр., виявлено нами в ЦДІАК України⁴⁶. Зауважимо, що в найранішому тексті 1658 р. зафіксовано земельні пожалування тільки від імені кн. Андрія Боголюбського та його дружини Анастасії у Київському та Васильківському повітах Київського воеводства. Втім, тут не зазначено пожалувань на користь монастиря

⁴¹ Акты Южной и Западной России. Т. 2. № 1.

⁴² Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России... Т. 2. № 2.

⁴³ ЦДІАК України. Ф. КМФ-32, оп. 1, спр. 232.

⁴⁴ Російський державний архів давніх актів. Ф. 124 (Малороссийские дела Посольского приказа), оп. 1, спр. 12, стб. 25–28, 39–42, 61–67.

⁴⁵ Русакова Ю. “Грамоти” Андрія Боголюбського і Романа Галицького в контексті землеволодіння Києво-Печерського монастиря // Просемінарій: Медієвістика. Історія Церкви, науки та культури. К., 2003. Вип. 5. С. 79–115.

⁴⁶ ЦДІАК України. Ф. 128, оп. 1 грам, спр. 1, арк. 1–5.

на р. Міка, Білка, Ірша (зокрема, м-ко Радомишль), котрі вже фігуруватимуть у відредагованому тексті “грамоти”. Подальші звістки про функціонування фальсифікату датуються 1680-ми рр., що пов’язано з прагненням монастирської адміністрації відновити окремі статті прибутку. Підтверджений Єрусалимським патріархом Паїсієм список (1649 р.) у березні 1680 р. надіслав до Москви печерський архімандрит Варлаам Ясинський⁴⁷ для отримання в Брянському або Трубчевському повіті монастиря “для прибежища во время нужды киевопечерскимъ монахамъ”⁴⁸. Згідно з указом російського царя Федора Олексійовича (на підставі чолобитної від 9 травня 1680 р. та неавтентичної грамоти Андрія Боголюбського), під юрисдикцію Печерської обителі віддано Трубчевський Чолнський монастир, а 10 березня 1681 р. – Брянський Свенський монастир (згодом перейменовано в Новопечерський).

Новий етап функціонування “грамоти”, коли відбулося чергове фальшування її неавтентичного змісту, безпосередньо пов’язаний з політичними подіями 1680-х рр. Відредагований та розширений текст документа завдяки залученню інформації про земельне пожалування міфічної бабки Катерини у Житомирському повіті Київського воєводства активно функціонує до кінця XVIII ст. Редагування змісту документа відбулося у проміжку 1658–1674 рр., що підтверджується інформацією Синописа 1674 р. (перша авторська редакція), куди вже було вписано текст Повної редакції. Означені ідеологічні зміни безпосередньо пов’язані з політичними процесами розмежування земель між Московією та Річчю Посполитою внаслідок “Вічного миру” 1686 р. Такі поземельні метаморфози могли бути вигідними для московських чиновників, оскільки фіксація правобережних маєтностей в жалувальних грамотах на користь Православної Церкви автоматично розширювало кордони Московської держави. Монастирська адміністрація була заінтересована в наданні всіх наявних у її розпорядженні поземельних документів для визначення меж володінь. Згідно з царським наказом, на початку 1686 р. до Київської приказної ізби було надіслано великокнязівські, королівські жалувані грамоти та гетьманські універсали на земельні володіння київських монастирів⁴⁹. Спеціально організована комісія провела де-

⁴⁷ ЦДАК України. Ф. 128, оп. 1 заг, спр. 789, арк. 122 зв.

⁴⁸ Так само.

⁴⁹ РГАДА. Ф. 210, оп. 6-3, д. 10, л. 32 об.

тальний опис порубіжних територій Київського повіту, приєднаних до Російської держави. В результаті переговорів між Річчю Посполитою і Московською державою, закріплених договором від 6 травня 1686 р., встановлення державних кордонів було здійснено по т. зв. Київському трикутнику: річках Дніпро, Стугна, Ірпінь. Територія між цими річками з містечками Васильковим, Трипіллям, Стайками остаточно відійшла до Московії та була включена до складу Київського полку⁵⁰, а Київську Митрополію приєднано до Московського Патріархату. Упис монастирських привілеїв до “Книги Киевского повытья” (зокрема Розряд, списку текста “грамоти” Андрія Боголюбського⁵¹) безпосередньо пов’язаний з розмежуванням територій двох держав та підтвердженням прав поземельної власності київських церковних структур.

У лютому 1688 р. список неавтентичної грамоти знову надіслано до Москви; цього разу — ієромонахом Кирилом Филімоновичем, очевидно, для підтвердження ставропігійного статусу монастиря уже під владою Московської патріархії (втім, текст означеного списку не виявлено). Внаслідок цієї акції, 31 травня 1688 р. російський цар Іоанн Олексійович надав архімандриту Києво-Печерського монастиря підтвердну ставропігійну грамоту з екстрактами текстів попередніх фальсифікатів (зокрема, кн. Андрія Боголюбського 1159 р., Патріархів Максима 1481 р. та Ієремії 1592 р.)⁵². Таким чином, побутування текстів неавтентичної грамоти кн. Андрія Боголюбського протягом 1592–1686 (1688) рр. обумовлене прагненням печерських фальсифікаторів узаконити юридичний статус монастиря (підтвердити право ставропігії). Втім, після 1688 р. функціонування цього документа пов’язане більшою мірою з розв’язанням поземельного питання Києво-Печерського монастиря. Нагадаємо, що після революційних подій 1648–1654 рр., а зокрема після підписання Вічного миру 1686 р. усі правобережні володіння Лаври вказані у “грамоті” Андрія Боголюбського стали власністю Київської (Уніатської) митрополії або польських шляхетських родин⁵³.

Історія побутування текстів “грамоти” Романа Галицького 1240 р. була не менш насиченою. Земельні одиниці, які, згідно з

⁵⁰ ЦДАК України. Ф. 2168, оп. 1, спр. 14, арк. 8.

⁵¹ РГАДА. Ф. 210, оп. 6-3, д. 10, л. 9–14.

⁵² Там само, арк. 123–123 зв.

⁵³ ЦДАК України. Ф. КМФ-32, оп. 2, спр. 1728.

“грамотою”, затверджувалися за Києво-Печерським монастирем: Романів Міст (Давні Рубежі) на р. Ірпінь та Забудецька земля на р. Тетерів підпали під власність монастиря уже в середині XVI ст. За описом Київського замку 1552 р., Печерському монастирю належала маєтність Забудчі⁵⁴. Назва цього ґрунту походить від назви р. Буч'я у зв'язку з близькою до неї локалізацією. В останній чверті XVI ст. цей ґрунт межував з с. Гостомелем (власністю київського підкоморного судді Щасного Харбінського) та Рубежівкою (власністю райці київського магістрату Василя Ходики)⁵⁵. У королівському підтвердженні продажного запису зем'янина Степана Хачковича від 19 квітня 1589 р. на його спадкову третину маєтності Рубежівки райці Василю Ходиці вказано, що населений пункт межував з ґрунтом Печерського монастиря Забудевщиною⁵⁶. Ґрунт під назвою Романів Міст на р. Ірпінь фігурував у листі київського воєводи Костянтина Острозького від 7 вересня 1597 р., де бігородського намісника Філона Стрибеля застережено від втручання бігородчан у справу “о строении мостово[м]” на землі Печерського монастиря. Окрім того, с. Рубежівка, осаджене на початку XVII ст. поруч з Романовим Мостом, постало в судових процесах як “пожалування” Романа Галицького⁵⁷. Проте с. Берковці протягом XVII ст. перебувало у власності київського Домініканського монастиря⁵⁸, хоч уже в 1646 р. цей населений пункт зазначений у переліку маєтностей Печерського монастиря⁵⁹. Через неможливість уже в XVIII ст. точно локалізувати Берковецьку землю, з якої, згідно з “грамотою” Романа Галицького, було пожалувано на користь Печерського монастиря два данники (“на Беркове при речце Любце”), Київський магістрат у 1707 р. здійснив заміну Берковецької землі на чітко окреслену земельну ділянку – від верхньої греблі на р. Сирець до гирла р. Любки⁶⁰. Універсалом гетьмана Івана Мазепи від 15 жовтня 1706 р. підтверджено права Печерського монастиря на Забу-

⁵⁴ Архив ЮЗР. Ч. 7. Т. 1. К., 1886. С. 120. № 16.

⁵⁵ ЦДАК України. Ф. КМФ-32, оп. 1, спр. 119, арк. 3–4.

⁵⁶ Там само, арк. 1.

⁵⁷ Там само, спр. 310, 403, 416, 571, 698, 775, 864; Оп. 2, спр. 1202, 1933; ІР НБУВ. Ф. 301, спр. 594/П № 53; Ф. І, спр. 1262, арк. 100; Каманин І. Судьба грамоты кн. Романа Галицького // ЧИОНА К., 1907. Кн. 19. № 3. С. 74–80.

⁵⁸ Владимирський-Буданов М. Церковные имущества в Юго-Западной России // Архив ЮЗР. Ч. 8 Т. 4. С. 20.

⁵⁹ ЦДАК України. Ф. КМФ-32, оп. 1, спр. 761.

⁶⁰ ІР НБУВ. Ф. 301, спр. 594/П. № 53.

децьку, Берковську, Митицьку й Сирецьку земельні ділянки (на підставі “грамоти” Романа Галицького)⁶¹. Іншим універсалом Іван Мазепа того ж дня підтвердив наступні монастирські володіння: с. Рубежівку та слобідку Михайлівку (куплені у родин київських зем’ян Ленкевичів та Іпогорських)⁶². Отже, Києво-Печерський монастир, згідно з матеріалами судових процесів між печерськими архімандритами та різними світськими і духовними особами, володів урочищем Забудече, с. Берковці, с. Романів Міст протягом XVI – початку XVIII ст.

Відправною точкою у функціонуванні фальсифікату став довготривалий судовий процес між Лаврою та Київським домініканським конвентом за Сирецькі ґрунти (землі уздовж р. Сирець). Його початок зафіксовано в актовій книзі гродського Київського суду за 1605 р., куди внесено протестацію печерського архімандрита щодо претензій домініканців на печерські ґрунти “Бісова Баба” над р. Сирцем (належали до фільварку Хлопач)⁶³. Для доведення власних поземельних прав домініканці використовували “привілей” великого литовського князя Олександра від 1401 (1411) р., що нині вважається безсумнівним фальсифікатом⁶⁴. Згідно з “грамотою”, Київському домініканському конвенту св. Миколая було надано двір на р. Сирець і урочище Хлопач “каторіє добра были нѣякой невѣсти, зовемой Бѣсова Баба”⁶⁵. Зафіксована назва урочища – Хлопач, що в народній традиції йменувався “Бісова Баба”, згодом у офіційних документах воно отримало назву “Бабин Яр”. За традицією, це урочище подаровано (продано) київським домініканцям після татарської навали не вельми привітною господаркою “нѣякой невѣсти, зовемой Бѣсова Баба”⁶⁶. Стратегічним місцем власності обох сторін виступала р. Сирець, на якій було збудовано млини, а “каменем спотикання” традиційно виступало урочище Бісова Баба, оскільки всі печерські володіння на Сирці безпосередньо з ним межували. Тобто поземельні інтереси Києво-Печерського монастиря на Сиреччині безпосередньо стикалися з майновими амбіціями домініканського конвенту. Очевидно,

⁶¹ ІР НБУВ. Ф. І, стр. 1262, арк. 100.

⁶² ЦДІАК України. Ф. 128, оп. 4-вотч, стр. 6, арк. 10–10 зв.

⁶³ Źródła dziejowe. T. XX. Ukraina (ziemie ruskie) / opisane przez A.Jablonskiego. Warszawa, 1894. S. 151–152.

⁶⁴ Українські грамоти XV ст. / Під ред. В. Русанівського К., 1965. С. 25, 26.

⁶⁵ ЦДІАК України. Ф. 128, оп. 4-вотч, стр. 9, арк. 203 зв. – 204.

⁶⁶ Там само, арк. 204.

втягнення Києво-Печерського монастиря у поземельні чвари за Сирецькі ґрунти з Домініканським конвентом викликало у першій половині XVII ст. ідею створення фальсифікату. Тобто використання домініканцями фальшованої грамоти кн. Олександра 1401 (1411) р. як переконливої аргументації зазіхань на Печерські земельні володіння викликало спротив інтелектуальних кіл Києво-Печерського монастиря. Втім, головною проблемою є встановлення хронологічного проміжку часу, коли виникла гостра потреба у доведенні поземельних прав монастиря на Сирецькі, Ірпінські та Берковецькі володіння. Вірогідно, що у відповідь на створення фальшованої грамоти кн. Олександра виник документ з більш ранньою датою (1240 р.) Зауважимо, що всі землі, вказані у фальшованій грамоті Романа Галицького, фігурують у судових процесах першої чверті XVII ст. Печерського монастиря з домініканцями та родиною київських зем'ян Ленкевичів-Іппогорських. Тож датування “надання” Романа Галицького 1240 р. мало слугувати ще одним аргументом на користь монастиря.

Функціонування неавтентичної грамоти Романа Галицького також пов'язане з проведенням у судових інстанціях різних рівнів процесу між родиною київських зем'ян Ленкевичів-Іппогорських та Києво-Печерським монастирем за Забудецькі ґрунти й с. Рубежівку (земельна одиниця, локалізована поруч з Романовим Мостом, фігурувала в судових процесах як “пожалування” Романа Галицького). Згідно з матеріалами судових процесів, $\frac{3}{4}$ Рубежівки перебували у власності Печерської обителі; однак $\frac{1}{4}$ цієї маєтності належала родині зем'ян Ленкевичів⁶⁷. Обидві сторони постійно робили спроби розширити власну ділянку. Розпочата у 1617 р. судова справа щодо незаконного захоплення ділянки маєтності Забудече мазирським земським суддею Яном Ленкевич-Іппогорським трансформувалась у гучний процес (кордони Ленкевич порушив по болоту Гниловоду та р. Мислина)⁶⁸. Судовий процес завершився у 1647 р. присудженням цих маєтностей родині Ленкевичів, після того як ті внесли Печерському монастирю викупну суму⁶⁹. Оскільки ці маєтності вже певний час перебували у власності Львівського єпископа Йосипа Шумлянського, судовий процес загальмувався, а в 1680 р. Трибунальний суд вирішив спір на користь монас-

⁶⁷ ЦДАК України. Ф. КМФ-32, оп. 2. № 1202.

⁶⁸ Там само, оп. 1, спр. 403.

⁶⁹ Там само, спр. 698.

тиря⁷⁰. Тобто виникнення “грамоти” Романа Галицького можна датувати першою чвертю XVII ст., коли загострилися поземельні суперечки між Києво-Печерським монастирем, домініканським конвентом та родиною київських зем’ян Ленкевичів-Іпогорських за Сирецькі ґрунти.

Після приєднання українських теренів до Московської держави (м-ка Радомишль, Васильків, Дідівщина; с. Брусилів, Петричин, Соловіївка, Чмельов, Кичкири, Ловків, Мотовилівка, Берковець, Рубежівка та Романів Міст) спадкоємцем прав на зазначені у фальсифікатах правобережні земельні володіння Печерської обителі стали Київська (Уніатська) митрополія та світські власники польського походження⁷¹. Зауважимо, що на місці володінь київських монастирів і Київської православної митрополії, які після 1686 р. зосередилися виключно на Лівобережжі, в межах Правобережної України поступово сформувалися володіння католицьких та уніатських церковних інституцій. Королівським декретом від 4 липня 1682 р. секвестровано низку маєтностей Печерської обителі, зокрема населені пункти Київського Полісся, Барахтянський ключ на Правобережжі, містечка Радомишль і Васильків (загалом 5 містечок та 47 сіл)⁷². Таким чином, наприкінці XVII ст. Лавра втратила земельні володіння на правому березі р. Стугни (вказані у фальсифікатах правобережні маєтності), а саме: Брусилів – з кінця 1590-х рр., Дідівщину – в середині XVII ст., Петричин (Барахти) – з 1712 р., Соловіївку (Малу Солтанівку) – на початку XVII ст., Чмельов (Тростинку) – з 1686 р. та у 1682 р. – м-ка Радомишль, Васильків та сс. Кичкири, Ловків, Мотовилівку, Рубежівку, Берковець та Романів Міст⁷³. Більшість секвестрованих маєтностей польський король пожалував Львівському єпископу Йосипу Шумлянському, а після його переходу в унію земельні володіння (з колишніх володінь Київської митрополії та Лаври) стали власністю Уніатської митрополії, яка з середини XVIII ст. постійний осідок мала у м-ку Радомишль.

Підбиваючи підсумки, наголосимо, що умови виникнення та функціонування текстів Печерських фальсифікатів були відмінними. Виникнення “грамоти” Андрія Боголюбського в кінці XVI ст. (1592 р.), на нашу думку, безпосередньо пов’язане з прагненням

⁷⁰ ЦДІАК України. Ф. КМФ-32, оп. 1, спр. 864.

⁷¹ ІР НБУВ. Ф. 194, спр. 136; ЦДІАК України. Ф. 128, оп. 1-вотч, спр. 1954.

⁷² Архив ЮЗР. Ч. 1 Т. 10. 1904. С. 359–363.

⁷³ Описание документов Архива...Т. 2. № 1631.

печерського архімандрита Мелетія Хребтовича Богуринського 1) улаштувати юридичний статус монастиря (отримати підтвердну грамоту на ставропігію) та 2) узаконити монастирські поземельні права на васильківські ґрунти. Поява ж фальсифікату Романа Галицького першої чверті XVII ст. викликана 1) поземельними суперечками монастиря з київським Домініканським конвентом на початку XVII ст. (з 1605 р.) щодо уточнення меж земельних володінь Печерської обителі на Сирезчині та Берківцях⁷⁴ та 2) залученням з 1617 р. монастиря до судових чвар з родиною київських зем'ян Ленкевичів-Іппогорських за право володіння Романовим Мостом (перевіз) та Забудевщиною (територією за р. Буча)⁷⁵. Звернімо увагу, що фальшування документів на спірні земельні володіння могло розв'язати проблему встановлення поземельних прав на означені маєтності. Оскільки вірогідність існування документа в минулому та автентичність уміщеної в ньому інформації затверджувалися Патріаршою грамотою 1592 р., свідчення старожилів та погодження з власниками сусідніх ґрунтів, не потребувалися. Щоб уникнути низки майбутніх поземельних конфліктів, архімандрит заздалегідь придбав законним шляхом деякі окреслені у фальшованій грамоті Андрія Боголюбського земельні одиниці⁷⁶. Оскільки цей документ з'явився в той час, коли Печерську архімандрію посідав Мелетій Хребтович-Богуринський, якого одночасно було висвячено на єпископа Володимирського і Берестейського та обрано патріаршим прототронієм в українських землях, маємо всі підстави вважати цю особу причетною до виникнення низки фальсифікатів ("грамот" Андрія Боголюбського 1159 р. та Патріарха Максима 1481 р.).

Таким чином, текстологічний аналіз відомих нам текстів неавтентичних документів Києво-Печерського монастиря надав можливість дослідити причини їхнього виникнення та активного функціонування. Побутування переважної більшості виявлених списків після 1686 р. безпосередньо пов'язане з вирішенням поземельного питання Києво-Печерського монастиря, а з другої половини XVIII ст. — Київської (Уніатської) митрополії. Досліджено принципи дії фальсифікатів, які полягали в тому, що вказані у "грамотах" маєтності становили своєрідні опорні пункти в

⁷⁴ ЦДІАК України. Ф. 128, оп. 4-вотч, спр. 9, арк. 203 зв. — 204.

⁷⁵ Там само. Ф. КМФ-32, оп. 1, спр. 403.

⁷⁶ Там само. Ф. 59. Т. 1, оп. 2, спр. 2544, арк. 257 зв. — 259.

загальній схемі монастирських володінь, а згодом – Уніатської митрополії. Якщо створення “грамоти” Андрія Боголюбського (1592 р.) пов’язане з прагненням архімандрита Мелетія Богуринського узаконити юридичний статус монастиря (отримати право ставропігії) й закріпити за ним окремі населені пункти у Київському повіті, то поява фальсифікату Романа Галицького (перша половина XVII ст.) викликана проведенням судових процесів з Київським домініканським конвентом та родиною київських зем’ян Ленкевичів-Іппогорських. Проведений аналіз антропонімів свідчить на користь їхньої залежності від інформації про значних жертводавців, яка побутувала в Печерському монастирі у період складання фальсифікатів. Наголосимо, що упис підробних текстів до судово-адміністративних книг забезпечив юридичне визнання їхніх пізніших виписів (поновлений запис саме через книги, а пізніше – витяг із них, прирівнювалися до оригіналів). Тож дослідження неавтентичних документів дає змогу по-новому підійти до вивчення історії церковних структур, зокрема зосередитися на методах впливу монастирських інтелектуалів на соціум.